

HARIS CSABA – JÁKI ZSOLT

Ami a veszprémi mozgássérültek esélyegyenlőségéről egy szakmai napon elhangzott

Az alábbiakban a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskolán 2000 novemberében megrendezett szakmai nap egyik előadásának tartalmát ismerheti meg a kedves olvasó. Szeretnénk betekintést nyújtani kutatásunkba, melyet a veszprémi mozgássérültek körében végeztünk. Először az előzményekről és kutatásunk módszeréről lesz szó. Ezt követi a kutatási eredmények bemutatása és összefoglalása.

Az előzményekről

Kutatási zárójelentésünk címe: „Az esélyegyenlőségi törvény és a veszprémi mozgássérültek”. Tavaly január 1-től hatályos az 1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról. A törvény szorgalmazza a fogyatékossgal élő népesség társadalmi helyzetének bemutatását. A jogszabály eme felhívását meghallva kutatásunk célja az volt, hogy a törvény szerkezetét követve bemutassuk a fogyatékosok egyik rétegének – a mozgássérülteknek – életkörülményeit veszprémi viszonylatban.

Az előkészület '98 szeptemberétől '99 januárjáig tartott, a kutatás lefolytatására februártól júniusig került sor. A zárójelentést a főiskola idén márciusban önálló kiadvány formájában jelentette meg. Az iskolai feladat teljesítésén túl kutatásunkat a *Veszprém Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala* számára végeztük, hogy ezzel segítsük a törvény gyakorlati megvalósítását. Szerettük volna feltárni, hogy honnan indul Veszprém városa a törvény megvalósításában, mik a legsürgősebben megoldásra váró problémák. Hálásak vagyunk annak a két intézménynek, mely anyagilag is lehetővé tette kutatásunk lefolytatását. Az elvégzett munka finanszírozhatóságát a *Veszprém Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala* és a *Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola* tette lehetővé, a kutatás lebonyolítását a főiskola *Szociális Munkás Tanácske* segítette. Kutatási zárójelentésünk első része magáról az Esély-

egyenlőségi törvényről szól, melynek bemutatására a hely szűke miatt nem térünk ki.

Kutatásunk módszeréről

A veszprémi mozgássérültek körében lefolytatott kutatás legelején komoly nehézségekbe ütköztünk. Ma ugyanis nem tudható pontosan, hogy hány mozgássérült él egy településen, egy megyében vagy az ország egészében. Jobb híján a Polgármesteri Hivatal listájából indulunk ki. Ez azoknak az ügyfeleknek az adatait tartalmazza, akik valamilyen jogcímen kapcsolatba léptek a hivatallal.

Az adatvédelmi törvény miatt nem bocsáthatták rendelkezésünkre a kívánt adatokat, ellenben vállalták, hogy az adatbázisukban lévő mozgássérülteknek kiküldenek egy felkérő levelet. A levélhez mellékeltek az általunk elkészített űrlapokat, melyet azok az érintettek, akik hajlandóak voltak részt venni kutatásunkban, visszaküldtek a főiskola címére. Ezen az űrlapon jelezheték, hogy milyen módon kapcsolódnak be, személyes megkeresés alapján vagy postai úton. A „bármely módon” választ választók esetében mi döntöttük el, hogy mely módon vonjuk be őket a felmérésbe.

Az 570 db felkérő levélre 201 visszajelzés érkezett. Látnunk kell, hogy a polgármesteri hivatal listája sem tartalmazza az összes veszprémi mozgássérült adatait, emiatt kutatásunk reprezentativitása sérült. Eredetileg csak postai önkitöltős kérdőívekkel terveztük a vizsgálatot, de a kérdőív összeállításához egy előzetes terepkutatást is el kellett végezni.

Az idő rövidege miatt az 52 interjúbeszélgetés lebonyolításához felkértünk 14 főiskolai hallgatót, hogy legyenek kérdezőbiztosaink. Eligazítást tartottunk számukra az interjúbeszélgetések céljáról és módjáról. Itt osztottuk ki az interjúbeszélgetési űrlapokat, melynek kérdéseit a törvény szövegét követve állítottuk össze. Örömmel nyugtáztuk, hogy az 52 db űrlapból 51 időben érkezett hozzánk, és mindent értékelhetőnek találtuk. A leadási határidő után az interjúbeszélgetési űrlapok segítségével elkészítettük az önkitöltős kérdőíveket, melyeket postai úton juttattunk el 114 visszajelzőnek. A kérdések itt is a törvény alapján készültek. A 100 db visszaérkezett kérdőívből 99 bizonyult értékelhetőnek, melyek számítógépes feldolgozására a *Veszprém Megyei Önkormányzat Informatikai Irodáján* került sor.

Az eredmények bemutatását, elemzését 51 fő személyesen megkeresett és 99 fő postai úton bekapcsolódó véleménye alapján kezdtük el. 150 bekapcsolódó mozgássérült személyes adatainak százalékos megoszlását 10 kördiagram mutatja be, így képet alkothatunk mintánk sajátosságairól. Közülük az életkori megoszlást mutató diagramon láthatjuk, hogy válaszadóink 63 százaléka az 56 év feletti korosztályhoz tartozik (*ld. ábra*).

A 150 mozgássérült alábbi kérdésre adott válaszainak százalékos megoszlása

A kutatási eredmények bemutatása

Az adatok feldolgozása és elemzése során először mindig a kérdőív válaszainak százalékos megoszlását vetettük össze az interjúbeszélgetési tapasztalatokkal, majd egy kiválasztott független változó szerint végeztünk kétváltozós elemzést. Némely helyen az egyszerű megoszlási adatokat összevetettük a függő változókkal. Az adatokat táblázatokban foglaltuk össze. A példa kedvéért kiválasztottunk egy táblázatot a fentiek bemutatására.

A kérdőív kitöltők alábbi kérdésre adott válaszainak százalékos megoszlása jelenlegi foglalkozásuk szerint

„Milyen tájékozási forrásai vannak fogyatékoságával kapcsolatban?”

	szellemi N = 55 %	fizikai N = 33 %	nem dolgozik N = 229 %	átlag N = 432 %
Veszprémi Hét	20	15	18	18
Napló	16	15	15	16
Városi tévé, rádió	9	13	16	14
Országos napi-, hetilapok	7	6	3	3
Országos folyóiratok	6	0	2	2
Országos tévék, rádiók	9	15	17	16
Mozgássérültek Veszprém Megyei Egyesületének körlevelei	7	15	11	10
Szórólapok	2	6	5	5
Plakátok	2	0	2	2
Munkatársak	4	6	0	1
Barátok, családtagok, ismerősök	16	6	10	12
Nem jut információhoz	2	3	1	1
Nincs adat	0	0	0	0
Válaszok száma összesen	100	100	100	100

A táblázat „átlag” oszlopában találjuk az egyszerű megoszlás százalékos értékeket. A postai kérdőívek az információforrásokat illetően a következő képet rajzolják elénk: a legfontosabb információforrás a veszprémi mozgássérültek számára a helyi sajtó (Veszprémi Hét, Napló) összesen 34 százalék, ezt követik az országos, ill. helyi tv- és rádióadók – összesen 30 százalék. Viszonylag nagy arányt képviselnek még a barátok, családtagok, munkatársak mint információközvetítők – összesen 13 százalék. Kis eltéréssel az interjúk tapasztalatai is megerősítik az imént mondottakat. A postai kérdőívekből kimaradt ugyan, de a személyes beszélgetések alapján valószínűsíthető, hogy a mozgássérültek számára komoly jelentősége van a személyes utánajárásnak, érdeklődésnek.

Ezek után a foglalkozás típusa szerint vizsgáltuk a feltett kérdésre adott válaszok arányát. A kategóriák a következők: szellemi foglalkozásúak, fizikai dolgozók, nem dolgozók. A táblázat adataiból azt látjuk, hogy a szellemi foglalkozásúak főképpen a barátok, családtagok, ismerősök révén tájékozódnak. A *Mozgássérültek Veszprém Megyei Egyesületének* körlevele a fizikai dolgozók számára a legfontosabb információforrás. Ebből a tényből pedig arra következtethetünk, hogy ők az egyesület tagságában is nagyobb számban képviseltetik magukat. A nem dolgozók körében jellemző leginkább a tv-nézés, rádióhallgatás, hiszen nekik jóval több idejük van, mint munkába járó társaiknak.

Jelen táblázatunk esetében érdemesnek bizonyult az egy- és kétváltozós adatokat – ezek a táblázatban a függőleges vonaltól jobbra és balra eső oszlopok – összevetni, hiszen viszonylag nagy eltérés látható. Érdekes, hogy a szellemi foglalkozásúak az átlaghoz képest is számottevően kevesebbet néznek tévét, s hallgatnak rádiót, az országos terjesztésű folyóiratokat viszont többet olvassák, mint a többi veszprémi mozgássérült. Feltűnik továbbá az is, hogy a fizikai dolgozók számára az információszerzésben a munkatársi kapcsolatok jelentősebb szerepet töltenek be a megkérdezettek összességéhez képest.

Ez lett volna tehát a konkrét példa arra, hogy hogyan is épül fel kutatási zárójelentésünk egy alfejezete. Mielőtt rátérnénk kutatási eredményeink összefoglalására, szeretnénk megosztani néhány olyan érdekességet, melyre a táblázatok adatainak elemzése során figyeltünk fel.

Elégedettségi attitűdkérdéseket tettünk fel az akadálymentes környezettel kapcsolatban – például szerinte milyen a közintézmények rámpával való ellátottsága, van-e elég kapaszkodókorlát a lépcsők mellett. Arra számítottunk, hogy a súlyos mozgássérültek válaszadási intenzitása magasabb lesz, hiszen az ő életüket erősebben befolyásolja az akadálymentesség szintje. Ezzel szemben a számadatok alapján a nem válaszoló kérdőívkitöltők száma a súlyos mozgássérültek körében sokkal magasabb: minimum kétszeres. Mi lehet ennek az oka? Talán az, hogy a súlyos fogyatékosok kevésbé érzik magukat kom-

petensnek abban, hogy a közlekedésről nyilatkozzanak, mivel sok esetben hónapokig ki sem mozdulnak a lakásból.

A kérdőív egy másik kérdése így hangzott: „Mennyire van megelégedve az Ön számára biztosított segédeszközökkel?” A megelégedettséget a megkérdezettek rokkantságának mértéke szerint differenciáltuk. Arra számítottunk, hogy az első csoportos rokkantak a legelégedetlenebbek, hiszen a vizsgált populáción belül ők a legsúlyosabban sérültek, ők szorulnak rá leginkább a segédeszközökre. Ezzel szemben a harmadik csoportos, vagyis a legenyhébb fokú mozgássérültek, a mozgássérült népesség egészéhez képest, messzemenően nagyobb mértékben nyilatkoztak úgy, hogy teljesen elégedetlenek segédeszközök minőségével. Mi lehet az ok? Csupán arra következtethetünk, hogy az ő véleményük háttérében a súlyosabb mozgássérültekéhez képest magasabb önbizalom és ezzel társuló magasabb igény-szint állhat, s ez magyarázatot adna erősen kritikus beállítottságukra.

Az egészségügyi ellátással kapcsolatban is vizsgáltuk az elégedettséget, s a válaszokat nemek szerint bontottuk ketté. Itt is felfigyeltünk egy párhuzamosságra: a nők egyszerre elégedettebbek és elégedetlenebbek a férfiaknál. Mivel magyarázható ez az ellentmondás? Talán azzal, hogy a nők általában többet foglalkoznak az egészségükkel, mint a férfiak. Létezik egy elem a „magyar virtusban”, miszerint férfiak orvoshoz fordulni szégyen. Bár a mozgássérültek az átlagnépességhez képest sokkal többet fordulnak meg az egészségügyben, úgy tűnik, ez az íratlan törvény körükben is fellelhető.

A kutatási eredmények összefoglalása

Most pedig rátérnénk arra, hogy megválaszoljuk kutatásunk legfontosabb kérdését, nevezetesen: melyek azok a problémák, amelyek a mozgássérültek szerint Veszprémben a legsürgősebben orvoslásra szorulnak? Ami kutatásunkat illeti, ezt felderítő kutatásnak szántuk, eredményeink korlátozottan alkalmasak a nagy általánosításokra országos, de még helyi szinten is.

A végeredmény egyáltalán nem meglepő: a megkérdezett mozgássérültek leginkább nagyobb mértékű anyagi támogatást szeretnének. Úgy érezzük, ezt a problémát elsősorban nem városi, hanem országos szinten, a központi források bővítésével lehetne kezelni. Pontosán e célra hivatott az Esélyegyenlőségi törvényben szereplő fogyatékosági támogatás.

Szeptembertől hatályos a 141/2000-es kormányrendelet, mely újraszabályozza a súlyos fogyatékoság minősítését, és ezzel együtt rendelkezik a fogyatékosági támogatás folyósításának szabályairól. 2001. július 1-jétől a súlyos fogyatékosok állapotuk súlyosságától függően az öregségi nyugdíjminimum 50, illetve 80 százalékát kapják havi rendszerességgel. A társadalom ezzel kívánja elismerni, hogy a sérült

emberek esélyegyenlőségének megteremtése fontos feladat – még ha többletköltséggel is jár.

A probléma ott jelentkezik, hogy a mozgássérültek esetében nagyon megszigorították a súlyos fogyatékosná minősítés feltételeit. A rendelet szerint csak az esik ebbe a kategóriába, aki a helyváltoztatáshoz az állapota miatt a rendelet mellékletében szereplő, külső segédeszköz állandó és szükségszerű használatát igényli. Amennyiben nem történik módosítás, sok, enyhébben sérült ember marad támogatás nélkül, mert a fogyatékosági támogatás bevezetésével számos eddigi támogatást megszüntet a kormány.

A következő problémacsoportok viszont egyértelműen a város feladatkörébe tartoznak. A sorrend így alakult: az akadálymentes közlekedés segítése, a rehabilitáció megteremtése, majd a háztól házig szállító szolgálat beindítása. Ezek már tipikusan a mozgásfogyatékos-sággal élő emberek speciális szükségleteinek kielégítését szolgálják.

A közlekedési nehézségek életük szinte minden területére kihatnak: akadályozzák az olyan alapvető tevékenységek elvégzését, mint amilyen a bevásárlás, az ügyintézés vagy akár a napi séta, s nem utolsósorban a művelődési és sportolási célokat szolgáló létesítmények látogatása. A középületek megközelíthetővé tétele nagyban hozzájárulhatna a rehabilitációhoz is, hiszen ezeket igénybe véve a mozgássérültek a társadalom hasznosabb, teljesebb értékű tagjainak érezhetnék magukat. Éppen e probléma kezelésében lenne kiemelkedő szerepe a háztól házig szállító szolgálat beindításának is. A rehabilitáció kérdése nem vizsgálható önmagában. Szoros összefüggésben áll az anyagi támogatás mértékével, az akadálymentes közlekedéssel és az információáramlás szintjével is. Fontos tényező továbbá az is, hogy mennyire erős a mozgássérültek betegségtudata.

Talán érdemes néhány gondolat erejéig kitérni a munkánkat segítő kérdezőbiztosok interjúalanyaikról kialakult véleményének rövid összefoglalására. Az interjúbeszélgetési úrlapok utolsó oldalait olvasgatva egy darabka magyar valóság bontakozik ki előttünk. A mozgássérültek közt is képviselve vannak a legkülönbözőbb anyagi helyzetű rétegek. Ugyanúgy találkoztunk közöttük meglehetősen jó körülmények között élő emberekkel és olyanokkal, akik elszomorító – s egyben elgondolkodtató – szegénységben tengődnek. A mozgássérültek csoportjain belül is azok képviselik a többséget, akik a társadalomtudományok fogalmai szerint talán szegénynek minősülnek, de a lehetőségeikhez képest igyekeznek minél otthonosabbá tenni életkörülményeiket a maguk és családjuk számára. Az interjúalanyok mintegy háromnegyedéről elmondható, hogy igényeikhez mértén kielégített az emberi kapcsolatok iránti szükségletük. A szűkebb és tágabb értelemben vett család tagjai, valamint a közvetlen lakókörnyezetük az adott esetben jobban viseli a mozgássérültséget, mint maga a mozgáskorlátozott. S persze akadnak jó néhányan, akiket akadályozottságuk reménytelenséggel tölt el, s nincs senkijük, aki segítene kikökönteni őket ebből a lehangoló lelkiállapotból. Örömmel tapasztal-

taltuk azt is, hogy számos interjúalanyunk felül is tud emelkedni mozgássérültségén, s maximálisan kihasználva „maradék” mozgásképeségét, aktívan részt vesz a társadalom életében. Ők azok az emberek, akik – egyik interjúalanyunk szavait idézve – elmondhatják magukról: „Rehabilitálom magamat.”

A kérdőívek tapasztalatai is sok jobbítanivalóra hívják fel a figyelmet az élet szinte minden területén. Ezek a feladatok a kormányra, és helyi szinten a polgármesteri hivatalra várnak. Ebbe a munkába érdemes és tanácsos a mozgássérültek országos és helyi szervezetét bevonni. Sok törvény által előírt feladatot elvégezne a *Mozgássérültek Veszprém Megyei Egyesülete* központi, illetve helyi támogatás fejében, ebben az esetben természetesen nem csak tagjai számára. Ilyen szempontból is példaértékű a *Mozgáskorlátozottak Somogy Megyei Egyesületének* munkája. Ennek kapcsán hadd említsünk meg néhány gondolatot a veszprém megyei egyesület alapszabályából, annak bizonyítására, hogy mennyire egybecsengnek céljai, feladatai az Esélyegyenlőségi törvény szellemiségével:

„Az egyesület feladatának tekinti tagjai

(...)

b) munkaképességének fejlesztését;

c) elhelyezésük és munkába állásuk elősegítését;

(...)

e) a szabadidő hasznos eltöltésének elősegítését;

f) kedvezményes szolgáltatások szervezését;

(...)

h) tájékoztató és egyéb kiadványok kibocsátását.”*

Zárásképpen hozzátehetjük mindehhez, hogy a törvény szempontjai alapján a jövőben vizsgálatot lehetne végezni a veszprémi értelmi fogyatékosok, látás- és hallássérültek körében is. Az így kapott eredmények összesítésével reális képet lehetne kapni a törvény és a valóság különbségéről, valamint átgondolt stratégiát lehetne alkotni a megoldásra váró feladatok ütemezéséről.

Irodalomjegyzék

1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról, Magyar Közlöny, 1998, 28. sz.

A Kormány 141/2000. (VIII. 9.) Korm. rendelete a súlyos fogyatékoság minősítésének és felülvizsgálatának, valamint a fogyatékosági támogatás folyósításának szabályairól, Magyar Közlöny, 2000, 82. sz.

Earl Babbie: A társadalomtudományi kutatás gyakorlata, Balassi Kiadó, Bp. 1996.

Glück Ferenc: Alapszabály, Mozgássérültek Veszprém Megyei Egyesülete, Veszprém, 1998.

* Glück Ferenc: Alapszabály, 1. o.

Jáki ábra

